

SITUAȚIA INTERNAȚIONALĂ ȘI POZIȚIA ROMÂNIEI ÎN PRAJMA ȘI ÎN PRIMUL AN AL CELUI DE AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL

de dr. GHEORGHE ZAHARIA

Ascuțirea contradicțiilor între marile puteri democratice europene, pe de o parte, dintre acestea și Germania nazistă, pe de altă parte, după cotoșirea Cehoslovaciei, în martie 1939, a deschis calea unor deplasări și tatonări spre noi regrupări între marile puteri. Dându-și seama de slăbiciunea Franței și Marii Britanii, urzind planuri de dominație mondială, Germania urma să decidă asupra direcției viitoarelor acțiuni agresive de amploare, evitând situația de a se găsi între două fronturi. În acel moment ea se orienta spre agresiune contra Poloniei, considerând că subjugarea acesteia va influența sud-estul Europei, dominarea acestuia, ceea ce ar fi facilitat înfringerea ulterioară a Occidentului.

Franța și Anglia, angajate în discuții cu Uniunea Sovietică, continuau să sperie într-o „cumințire” a Germaniei în vest și menținerea ei pe direcția sud-estului și estului european.

Uniunea Sovietică, la rândul său, continua să militeze pentru realizarea unui plan comun cu Marea Britanie și Franța, dar devenea mai circumspectă; la 3 mai 1939, M. M. Litvinov fu înlocuit din fruntea diplomației sovietice cu V. M. Molotov, care deținea și funcția de Președinte al Consiliului Comisarilor Poporului. Adoptând o poziție fermă pentru folosirea în viitor a oricăror posibilități în măsură a crea Uniunii Sovietice o situație avantajoasă, diplomația sovietică activează dialogul și cu reprezentanții Germaniei pe linia unor înțelegeri politice și economice.

La 23 iulie 1939, guvernul sovietic a propus guvernelor Marii Britanii și Franței ieșirea din faza mult prea lungă a unor convorbiri de tatonare și trecerea la tratative concrete, invitând în acest scop la Moscova misiuni militare împuternicite de guvernele respective să semneze convenții militare care să stipuleze sarcini precise pentru fiecare partener în diferite ipoteze.

La 12 august, delegația britanică, condusă de amiralul Drax, și franceză, condusă de generalul Doumenc, au sosit la Moscova. În legătură cu aceasta, istoricii sovietici vorbesc despre atitudinea lipsită de seriozitate a guvernelor britanic și francez, Drax și Doumenc sosind foarte târziu și fără împuternicirile necesare¹. Cu toate acestea, discuțiile au început.

Apreciind planul propus de sovietici, cele două delegații occidentale au căutat, însă, să limiteze înțelegerea la angajamentul Uniunii Sovietice de a declara război Germaniei în cazul unui atac asupra Poloniei, urmînd a întreprinde operații militare nu mai înainte ca trupele germane să atingă frontierele polono-sovietice².

Pînă la urmă, tratativele au intrat în impas, printre altele și pe chestiunea liberei treceri a trupelor sovietice pe teritoriile Poloniei și României.

În privința atitudinii Poloniei, istoricul britanic Ronald Wheatley relatează, pe baza documentelor britanice, într-o comunicare intitulată „Marea Britanie și negocierile anglo-franco-ruse din 1939”, că „în pofida unei activități diplomatice intense desfășurată la Varșovia de ambasadorii britanic și francez (românii nu au

¹ *Istoria velikiĭ otecestvennoi vojnĭ Sovetskogo Soiuza* (în continuare: I.V.O.V.S.S.), vol. I, Moskva, 1960, p. 166.

² I.V.O.V.S.S., vol. I, p. 170.

fost abordată deloc) nu s-a asigurat acordul polonez pentru trecerea Armatei Roșii peste teritoriul polonez”³.

Tratativile au fost întrerupte, la 17 august, pe timpul de o săptămână, pentru clarificări între delegații și guvernele respective. La 21 august, partea sovietică fiind anunțată de amiralul Drax că nu a primit nici o comunicare din partea guvernului britanic, a cerut precizări în legătură cu modul de a vedea, din partea guvernelor englez și francez, în chestiunea asistenței mutuale. Răspunsul a venit numai din partea guvernului francez; ocolind problema unei înțelegeri cu Polonia referitoare la dreptul de trecere pentru trupele sovietice, Daladier cerea generalului Doumenc să semneze „cel mai bun acord militar posibil”, pe care să-l supună ulterior aprobării guvernului⁴.

Discuțiile purtate la Moscova de reprezentanții Uniunii Sovietice, Marii Britanii și Franței nu erau singurele tratative. Paralel aveau loc tatonări în vederea unor înțelegeri separate cu Germania.

Discuțiile anglo-germane s-au prelungit pînă la începutul lunii august, fără alt rezultat practic decît acela de a fi sporit suspiciunile Uniunii Sovietice, care devenise mai atentă față de reacțiile Berlinului în legătură cu tratativele anglo-franco-sovietice, cît și față de unele avansuri pe care i le făcea guvernul german.

În atmosfera explosivă existentă, în care marile puteri democratice încercau să îndepărteze de la ele agresiunea nazistă în direcția partenerului de discuții, U.R.S.S. reia dialogul cu Germania, început în decembrie 1938, cînd s-a semnat la Berlin (18 decembrie) extinderea pînă la sfîrșitul anului 1939 a acordurilor comerciale și de plăți sovieto-germane. Drept rezultat al noilor tratative, la 21 august s-a semnat, la Berlin, Tratatul economic sovieto-german, iar la 23 august 1939, în condițiile agravării tensiunii dintre Germania și Polonia, precum și ale bătăliilor înverșunate sovieto-japoneze de la Halkin-Gol, s-a semnat la Moscova, de către Joakim von Ribbentrop și Viaceslav Molotov, „Tratatul de neagresiune dintre Germania și Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste”.

Încheierea tratatului politic sovieto-german de la 23 august 1939 a stîrnit îngrijorare și derută în majoritatea țărilor lumii⁵. Dacă mulți oameni de bună credință înțeleseseră rațiunea pentru care statul sovietic încheiase — în conjunctura cunoscută — tratatul de neagresiune cu Germania, nu au fost puțin nici aceia care și-au manifestat — într-un fel sau altul — cel puțin nedumerire față de exagerarea peste limitele reale de către guvernul sovietic a însemnătății tratatului vremelnic dintre cele două state cu regimuri diametral opuse⁶.

În rîndul cercurilor politice și diplomatice din România vestea a fost primită cu o vie neliniște, pe care ministrul de externe, Grigore Gafencu, în a sa *Preliminaires de la guerre à l'est*, o descria pe larg. Sperînd în succesul negocierilor tripartite, guvernul Armand Călinescu își concentrase eforturile spre a menține înțelegerea Balcanică și, mai ales, legăturile cu Turcia și Grecia, care păreau mai decise pentru rezistență față de o agresiune în sud-estul continentului european. Țară riverană a Mării Negre, interesată în folosirea strîmtorilor, alianța cu Turcia era apreciată și pentru șansa de a se putea lega ușor cu aliații occidentali, cît și în vederea unei eventuale apropieri româno-sovietice. În acest sens, la începutul lunii august, Armand Călinescu, susținut de Mitiță Constantinescu, ministrul Economiei naționale, propunea încheierea unui acord comercial cu Sovietele⁷, precum și lim-

³ Ronald Wheatley, *Britain and the Anglo-Franco-Russian negotiations in 1939*, text litografiat, p. 15—16.

⁴ Paul Reynaud, *La France a sauvé l'Europe*, vol. I, Paris, 1947, p. 588.

⁵ Arhiva Ministerului Afacerilor Externe (în continuare: A.M.A.E.), fond 71/U.R.S.S., anul 1939, voi. 86, telegrama din Paris, semnată Tătărescu (22 august); voi. 60 (relații cu Germania), telegrama din 23 august 1939 de la Legația din Sofia, semnată Filotti.

⁶ V. M. Molotov, *O ratifikasii sovetskogo-germanskogo dogovora o nenapadenii*, Gosudarstvennoe politiceskoi literaturi, Moskva, 1939, p. 9. 13; vezi și *O vneșnei politike Sovetskogo Soiuza*, discurs rostit la Sesiunea Sovietului Suprem al U.R.S.S., la 31 octombrie 1939, în „Pravda” din 1 noiembrie 1939.

⁷ Armand Călinescu, *Însemnări zilnice*, Arhiva Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. (în continuare: A.I.S.I.S.P.), fond nr. 2, dosar nr. 13, filele 34—35.

pezirea raporturilor cu „vecinul de la Răsărit“. Dată fiind situația ce se încorda și faptul că tratativele militare de la Moscova puteau „duce la un rezultat pozitiv“, Călinescu sublinia urgența unei asemenea limpeziri, care „nu s-ar putea face în forma dorită de noi decât prin mijlocirea Turciei“⁸.

Eșuarea tratativilor anglo-franco-sovietice și încheierea tratatului politic sovieto-german l-au determinat pe Armand Călinescu să considere „situația foarte gravă“⁹. El aprecia că „Germania e un pericol“ și că „afișarea unei politici germanofile ar încuraja minoritatea germană și Garda de fier, ar întări opoziția...“¹⁰.

Îngrijorarea opiniei publice și a cercurilor guvernante sporește atunci când, la câteva zile după publicarea tratatului sovieto-german, unele ziare americane¹¹, precum și persoane influente din străinătate făceau referiri la existența unui protocol adițional secret al acestui tratat, în care s-ar fi căzut de acord asupra unei noi organizări teritorial-politice în Europa orientală, în spațiul dintre Marea Baltică și Marea Neagră¹², protocol ce avea să fie publicat după război, în colecțiile de documente din arhivele germane capturate de armatele aliaților occidentali. În adevăr în el era vizată și România. Așa se explică siguranța cu care Hitler îi explica lui Mussolini, în scrisoarea trimisă la 25 august 1939, în două fraze apropiate, că „...România nu se mai află în postura de a putea lua parte la vreun conflict împotriva Axei“¹³.

În adevăr, noile răsturnări produse în raportul de forțe internațional încheiaseră, practic, procesul izolării României pe plan extern, în pofida existenței formalelor garanții franco-britanice, care își vor dovedi curînd ineficiența, și a înțelegerii Balcanice, al cărui sfîrșit se apropia.

Agresiunea Germaniei Hitleriste asupra Poloniei a început, fără declarație de război, în dimineața zilei de 1 septembrie 1939. La 3 septembrie, Anglia și Franța au declarat război Germaniei, după expirarea ultimatumului ce-i adresaseră pentru încetarea agresiunii și retragerea trupelor germane de pe teritoriul polonez.

Cu toată rezistența înverșunată a unităților poloneze, agresorii, datorită superiorității lor numerice, mai ales în tancuri și aviație, au cucerit cele mai importante zone economice și industriale ale Poloniei, au înfrînt armatele poloneze, silindu-le să se retragă pe întregul front.

În noua situație, guvernul U.R.S.S. a adoptat o serie de măsuri economice, politice și militare pentru a-și asigura propriile sale interese și aspirații. La 17 septembrie 1939 a făcut cunoscut ambasadorului Poloniei la Moscova că, intrucît „Polonia s-a transformat într-un cîmp propice pentru diferite întîmplări și surprize ce pot crea o amenințare pentru U.R.S.S. [...], guvernul sovietic nu mai poate avea o atitudine neutră față de aceste fapte“ și, în consecință, „a dat dispozițiuni Înaltului Comandament al Armatei Roșii să ordone trupelor să treacă frontiera și să ia sub apărare viața și averea populației din Ucraina de vest și Bielorusia de vest“¹⁴, teritorii ce făcuseră parte din statul polonez. La 28 septembrie 1939, în cursul vizitei ministrului de externe al Germaniei, Joachim von Ribbentrop, la Moscova, a fost semnat „Tratatul de prietenie și frontieră între U.R.S.S. și Germania“, care stabilea frontierele între cele două țări¹⁵.

În luna octombrie 1939, guvernul U.R.S.S. a încheiat cu guvernele țărilor balactice — Lituania, Letonia și Estonia — tratate de ajutor reciproc și de comerț, pe temeiul cărora forțele armate ale U.R.S.S. le-au fost concesionate unele baze teres-

⁸ Loc cit., filele 36—37.

⁹ Loc cit., dosar nr. 11, fila 19 (însemnarea din 22 august 1939).

¹⁰ Loc cit., filele 19—20 (însemnarea din 23 august 1939).

¹¹ „Daily Express“ din 25 august 1939.

¹² Vezi și A.M.A.E., fond 71/România, anul 1939, 15 august—30 septembrie, voi. 269 (copii de pe rapoartele primite de la oficiile diplomatice).

¹³ *Documents on German Foreign Policy 1918—1945* (în continuare : D.G.F.P.), Her Majesty's Stationery Office, London, series D, vol. VII, doc. nr. 229 și 361 ; A.I.S.I.S.P., fond nr. 2, dosarul nr. 14—16, filele 2—7.

¹⁴ A.M.A.E., fond 71/România, 1939, 15—30 septembrie, vol. 116, copia comunicării făcută de V. M. Molotov reprezentantului Poloniei, transmisă reprezentantului României la Moscova, Dianu (telegrama nr. 2386 din 17 septembrie 1939) ; vezi și V. M. Molotov, *O vneșnei politike Sovetskogo Soiuza*.

¹⁵ „Pravda“ din 1 noiembrie 1939, expunerea lui V. M. Molotov.

tre, aeriene și navale. În vara anului 1940, aceste țări au fost incluse în componența U.R.S.S.

În cursul lunii octombrie și în prima parte a lunii noiembrie 1939, guvernul U.R.S.S. a purtat tratative la Moscova cu o delegație guvernamentală finlandeză, privind cedarea către U.R.S.S., în compensație, a unor teritorii la nord de Leningrad pe o adâncime de 20—25 km și a bazei navale din portul Hangö. Guvernul finlandez a refuzat să accepte propunerile U.R.S.S. La 30 noiembrie 1939 au început ostilitățile sovieto-finlandeze; ele au durat pînă în martie 1940 cînd, prin tratatul de pace încheiat la 12 martie, U.R.S.S. obțineau întregul istm al Kareliei, orașul Viipuri (Viborg), o parte din peninsula Rîbaci din Arctica și cîteva insule, zona de la nord de lacul Ladoga și concesionarea, pe timp de 30 de ani, a portului Hangö¹⁶.

În acest context agravat, factorii politici și militari de decizie români au depus eforturi — am spune disperate — pentru a salva țara de barierele izolării în care, de fapt, se găsea. Începînd din septembrie 1939 și pînă în vara anului 1940, Marele Stat Major al Armatei a purtat tratative cu statele majore ale Franței, Iugoslaviei, Turciei și Marii Britanii în vederea unei cooperări militare, a deschiderii „unui front balcanic” împotriva Germaniei și aliaților ei, a urgențării livrărilor de echipament militar contractat la uzinele din Franța și Anglia, în probleme de fortificații și de distrugere a instalațiilor petroliere¹⁷.

În aceeași vară însă, a anului 1940, poporul român avea să trăiască marea sa dramă națională. În urma unei prealabile consultări cu guvernul german, la 26 iunie guvernul sovietic a adresat României o notă ultimativă privind evacuarea Basarabiei și a părții de nord a Bucovinei. La 28 iunie 1940 aceste teritorii au fost, de asemenea, cuprinse în frontiera Uniunii Sovietice. În nota adresată guvernului român se spune că cedarea acelei părți din Bucovina ar putea reprezenta „un mijloc de despăgubrire a acelei mari pierderi care a fost pricinuită U.R.S.S. și populației Basarabiei prin dominația timp de 22 de ani a României în Basarabia”. Preconizînd să nu dea curs cererii ultimative sovietice, guvernul român și regele Carol au apelat la sprijinul guvernului celui de al treilea Reich, care a răspuns, însă, că „dacă va lua în considerare realitățile existente, guvernul român își va da seama că este în interesul său să cedeze în fața cererii Rusiei Sovietice”¹⁸. În ceea ce privește guvernul italian, acesta considera că acceptarea cererilor sovietice era „de un interes european esențial nu numai pentru România, dar și pentru celelalte țări”¹⁹.

La 27 iunie 1940, guvernul ungar, care era la curent cu poziția guvernului sovietic, considera că, în mod asemănător, va trebui să procedeze România față de pretențiile revizioniste maghiare, luînd, concomitent, măsuri de mobilizare a armatei și de concentrare a trupelor la frontiera cu România²⁰.

În luna iulie 1940, diplomația sovietică a întreprins demersuri pe lîngă oficialitățile bulgare, iugoslave și ungare pentru încheierea unor acorduri politice și economice, considerînd totodată „f fondate revendicările teritoriale maghiare față de România”²¹.

În situația creată, Carol al II-lea a încercat o apropiere de Germania. Hitler a răspuns însă, la 15 iulie 1940, că „pînă nu se va ajunge la o rezolvare rezonabilă a tuturor disputelor existente între România, Ungaria și Bulgaria” nu avea sens ca

¹⁶ *Vneșneata politika S.S.S.R.*, *sbornik dokumentov* (în continuare: V. P. S.S.S.R.), tom IV (1936—iunie 1941), Moskva, 1946, doc. 407, *Tratatul de pace între U.R.S.S. și Republica Finlanda încheiat la Moscova, la 12 martie 1940.*

¹⁷ Colonel dr. Al. Gh. Savu, *Modelul războiului de apărare preconizat în politica militară românească interbelică*, în *Armata și societatea românească*, Edit. militară, București, 1980, p. 133.

¹⁸ „Izvestia” din 27 iunie 1940.

¹⁹ D.G.F.P., series D, vol. X, doc. 4, 8, 19, 20, 25, 33, 34; A.M.A.I., fond Cabinetul Militar al lui I. Antonescu, pachet nr. 179, dosar nr. 1282; A.M.A.E., fond 71/U.R.S.S., voi. 91, telegrama Legației române la Roma din 27 iunie 1940, semnată Bossy.

²⁰ Gyula Juhasz, *La politique exterieure de la Hongrie du 1933 jusqu'a 1939*, în „Revue d'histoire de la deuxième guerre mondiale”, Paris, nr. 62 april, 1966, p. 24.

²¹ „Pravda” din 2 august 1940, cuvîntarea lui V. M. Molotov rostită la 1 august în fața Sovietului Suprem al U.R.S.S.; vezi și *Documenti diplomatici italiani* (în continuare: D.D.I.) noua serie 1930—1943, Istituto Poligrafico dello Stato, Roma, 1965, doc. 268.

Germania să exploreze posibilitățile unei colaborări mai strânse „sau să-și asume angajamente de proporții considerabile“. El avertiza chiar că, în caz de eschivare de la aceasta, „mai de vreme sau mai târziu — și probabil într-un timp foarte scurt — rezultatul ar putea fi chiar distrugerea României“²².

După o scurtă perioadă de pregătire, în condițiile a numeroase incidente la toate frontierele țării, delegații ale guvernului român au început discuții cu delegații ale guvernului ungar, la 16 august 1940, la Turnu Severin și guvernului bulgar, la 19 august, la Craiova.

Deși discuțiile de la Craiova nu aveau ca obiect o problemă de adâncimea celor de la Turnu Severin, ele au durat pînă la 6 septembrie. Tărăgănarea era inspirată de Berlin, pentru a mări tensiunea la Turnu Severin, unde delegația română, condusă de transilvăneanul Vaier Pop, ministru plenipotențiar, avea de susținut o cauză cu uriașe implicații istorice și politice pentru poporul român, cu mari repercusiuni strategice și politice în care Germania era interesată în mod deosebit.

Tranzacția de la Viena, din 30 august 1940, dăduse satisfacție regimului lui Horthy Miklós, care considera însă cîștigul doar ca un avans. Guvernul german, căruia relațiile vechi de amiciție cu Budapesta — deși nelipsite de unele momente de fricțiuni — îi inspirau mai multă încredere în guvernul ungar decît în cel român, reușise să aducă cele două state în stare de subordonare pentru a le manevra și exploata în interesul țelurilor agresive ale Reichului nazist; el reușise, totodată să-și asigure o bază puternică pentru frontul răsăritean la aripa lui sudică, pe Carpații Orientali românești, în vederea atacării Uniunii Sovietice. În același timp, plasarea în spațiul cedat a unor divizii blindate și motorizate asigura supravegherea facilă radială a României pe întregul teritoriul ce-i mai rămăsese; tot așa de ușor ea putea fi ocupată militărește.

Exploatînd imediata situația creată, caracterizată prin deruta și panica vîrfurilor guvernante, prin indignarea și revolta poporului român, ale cărui interese naționale fuseseră grav rănite, sprijinindu-se pe Garda de fier, pe care o incitase la acte violente, Germania a impus aducerea la guvern, la 4 septembrie 1940, a generalului Ion Antonescu. „Cu aceasta — apreciau căpeteniile naziste — în România a devenit posibilă o cotitură în sensul Germaniei“²³.

Explicația faptului că România, țară puternic dominată de sentimente potrivnice imperialismului și militarismului german, s-a putut afla alături de Germania hitleristă — deși aceste sentimente persistau — se găsește numai în politica de concesi și pactizare a marilor puteri cu statele fasciste, revizioniste, revanșarde, politică ce a dus la răsturnarea raportului de forțe pe plan internațional — în mod deosebit în intervalul 1939—1940 —, ceea ce și-a pus puternic amprenta pe situația politică a multor țări. Izolată pe plan extern, părăsită de toate puterile Europei, fără nici un sprijin din afară, România a fost aruncată în brațele Germaniei naziste. Forțele politice conducătoare ale burgheziei române nutreau speranța că, în noua conjunctură internațională, numai Germania mai putea evita lichidarea statului român, oferind totodată perspectiva refacerii frontierelor României interbelice.

În acei ani de mare tensiune și de răspundere pentru pacea lumii, în fața pericolului imens pe care îl reprezenta hitlerismul — expresia cea mai barbară și mai sîngeroasă a fascismului — pentru existența popoarelor și a civilizației umane, era necesară nu politica de „împăcare“ cu agresorul, de pactizare cu el, ci lupta hotărîită, cu toate forțele, pînă la nimicirea lui. Dar, în momentele hotărîitoare, care n-au lipsit, n-au fost adoptate măsuri menite să împiedice suspiciunile și temerile state'lor mijlocii și mici nerevizioniste, interesate în menținerea păcii și securității, să stabilească un climat de încredere, bazat pe respectul statu-quo-ului teritorial, garantarea independenței și suveranității lor naționale.

„Viața a demonstrat — apreciază secretarul general al Partidului Comunist Român, președintele Republicii Socialiste România, tovarășul Nicolae Ceaușescu — că acordurile de la Mîinchen, toate acordurile și tratativele încheiate cu Germania hitleristă, nu numai că nu au frînat politica de agresiune a nazismului, ci, dimpotrivă, au constituit o încurajare în realizarea țelurilor acestuia de cîmpire și domi-

²² D.G.F.P., series D, vol. X, doc. 171.

²³ Arhiva Institutului de istorie contemporană din Mîinchen, doc. nr. 007—P.S., p. 18.

nație a altor popoare. Popoarele europene și de pe alte continente au plătit foarte scump politica de concesi, miopia și trădarea unor cercuri conducătoare din acel timp”²⁴.

A revenit clasei noastre muncitoare, în frunte cu partidul său revoluționar, să unească toate forțele patriotice, să înfăptuiască revoluția de eliberare națională și socială a României, să aducă prin luptă Transilvania în fruntariile naționale, să creeze condițiile necesare economice, politice și social-culturale pentru asigurarea independenței și suveranității poporului român.

SITUATION INTERNATIONALE ET POSITION DE LA ROUMANIE A LA VEILLE ET PENDANT LA PREMIÈRE ANNÉE DE LA SECONDE GUERRE MONDIALE

R é s u m é

En ce qui concerne la période étudiée, la communication comprend les années 1939 et 1940, période caractérisée, d'un côté, par l'aiguïsement des contradictions entre les grandes puissances démocratiques européennes, de l'autre, entre celles-ci et l'Allemagne nazie, ce qui a frayé la voie à certains déplacements et tatonnements vers de nouveaux regroupements parmi les grandes puissances.

Ce processus allait se clore lors de la dernière décade du mois d'août 1939 par la signature d'un traité politique entre l'Union Soviétique et l'Allemagne, ce qui produisit la déroute et une profonde inquiétude dans les cercles politiques roumains, persuadés jusqu'alors de la réussite des pourparlers anglo-franco-soviétiques de Moscou aux fins de conclure un pacte tripartite d'assistance mutuelle.

Les nouveaux renversements survenus dans le rapport des forces internationales avaient pratiquement achevé le processus d'isolement où se trouvait la Roumanie au plan international, en dépit de l'existence de garanties formelles franco-britanniques (lesquelles allaient sous peu attester leur inefficience) et de l'Entente Balkanique, dont la fin était proche. En conséquence, l'été 1940, la Roumanie fût soumise à des importantes amputations territoriales.

²⁴ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, voi. 11, Edit. politică, București, 1975, p. 563—564.